

Saksbehandler: Sindre Eide

Referanser:

Saksdokumenter:

Gudstjenestereformen - Veiledning

Sammendrag

I arbeidet med gudstjenestereformen har det hele veien vært en forutsetning at det endelige liturgiske materialet i tillegg til rubrikker og alminnelige bestemmelser må omfatte en tredje kategori, nemlig *veiledning*. Hensikten er å gi brukerne oversikt over alternativene som finnes, gi et bilde av hvilket preg de ulike alternativene har, og gi praktisk veiledning til utførelsen av gudstjenestens ulike elementer.

En god veiledningstekst vil være av stor betydning både i arbeidet med å utforme lokal grunnordning og ved forberedelse og gjennomføring av den enkelte gudstjeneste.

En slik tekst har sekundær karakter. Det vil si at den kan egentlig ikke skrives før liturgien og alminnelige bestemmelser er ferdig utformet.

For å gi en antydning om hvordan veiledningsdelen tenkes utformet, er det imidlertid skrevet et første utkast til veiledning for hoveddelene *Samling* og *Forbønn*. Selv om teksten har foreløpig karakter, vil den kunne tjene til å få frem nødvendige kommentarer, slik at det endelige resultatet kan bli så godt og tjenlig som mulig. I henhold til den fremdriftsplan som følges, vil en endelig tekst foreligge til Kirkemøtet 2011.

Forslag til vedtak

De fremlagte eksempler på veiledningstekst til hovedgudstjenesten, som har vært til førstegangsbehandling i Kirkerådet, bearbeides videre i lys av de kommentarer som fremkom, og legges frem for Kirkerådet i januar 2011.

Saksorientering

Innledning

Når Gudstjenestereformen skal innføres i menighetene må det foreligge en ”gudstjenestebok” (ringpermsystem). Det er utarbeidet en foreløpig disposisjon av gudstjenesteboken:

1. Sammen for Guds ansikt
 - Innsteget (motiverende artikkel om gudstjenesten)
 - Reformens anliggender (kjerneverdier, gudstjeneste for alle mv.)
 - Hellig tid (kirkeår / søndag)
 - Hellig rom (Kirkerommet)
2. Almennelige bestemmelser
(Hovedgudstjenesten / Dåp)
3. Ordning for hovedgudstjenesten
4. Veiledning
 - A. Hovedgudstjenesten – Gudstjenesten som helhet
 - B. Gudstjenestens hoveddeler
 - Samling
 - Ordet
 - Forbønn
 - Nattverd
 - Sendelse
5. Dåp (Veiledning og Liturgi)
6. Metodikk
 - grunnordning, gudstjenesteutvalg, gudstjenesteplaner, gudstjenestegrupper, osv.

Her følger et første utkast til deler av:

4. VEILEDNING

4 B. GUDSTJENESTENS HOVEDDELER

Den kristne gudstjenestens to grunnleggende hoveddeler er ORDET, som fører tilbake til synagogegudstjenesten, og NATTVERDEN som har sitt utgangspunkt i Jesu siste måltid med sine disipler. Fra disse to hoveddelene har gudstjenestens struktur utviklet seg opp gjennom århundrene, med SAMLING som leder inn til Ordets del, og SENDELSE som

leder fra nattverdbordet og ut til tjeneste i verden. Midt i gudstjenesten, som en bro mellom Ordet og Nattverden har FORBØNNEN for kirken og verden sin plass.

I. SAMLING

Gud kaller oss til gudstjeneste. Vi samles, ikke til hvilken som helst samling, men til ordets, lovsangens, bønnens og nattverdens fellesskap. Vi samles i en bevegelse fra de mange forskjellige *jeg* til et felles *vi*. Vi er *sammen for Guds ansikt*.

Samlingsdelen – ledd for ledd

1. Forberedelse

I gudstjenestens *forberedelse* tas det hensyn til at de høyst forskjellige *jeg* kommer fra hver sine steder, med hver sine forutsetninger og forventninger, inn i det samme kirkerom. Dette rommet bør være tilrettelagt i god tid, slik at man kan komme før gudstjenesten, meditere, lese en bønn som er lagt ut på bord eller stoler, være stille, tenne et lys på en lysglobe eller lignende. Det kan være noen til stede i rommet som på stillferdig vis hjelper folk til rette. Det kan også gis tilbud om samtale og/eller privat skriftemål i tilknytning til kirkerommet. Det er en stor utfordring for enhver menighet å utvikle en *forberedelseskultur* som kan hjelpe den enkelte til å finne veien inn i gudstjenesten som menighetens felles handling og til et møte med den hellige Gud.

All øvelse må være avsluttet i god tid før gudstjenesten, og lysene på alteret, samt Kristuslyset i lysgloben, må være tent for å skape konsentrasjon og samling. Noen steder kan det også være naturlig å bruke meditativ musikk.

Informasjon om dagens gudstjeneste

Denne bør ha form av innbydende velkomstord og være ved en representant for menigheten (menighetsråd, gudstjenesteutvalg eller en av gudstjenestens medliturger).

Det kan sies noe om spesielle innslag og medvirkende på dagens gudstjeneste. Ikke minst gjelder dette de som skal medvirke på en særlig måte. Videre nevnes navn på den/de som skal døpes, om dagens offerformål og annet som angår dagens gudstjeneste.

Kunngjøringer om det som skjer i menigheten i løpet av kommende uke, hører ikke hjemme her. Det kan skrives på gudstjenesteprogram, kunngjøringslapp, plakat i våpenhuset, menighetens hjemmeside og lignende. Dersom man ønsker å ha slike kunngjøringer på et sted i selve liturgien, kan det gjøres i forkant av forbønnen (før ledd 16), i forkant av velsignelsen (før ledd 23), etter de 3 x 3 bønneslagene (før ledd 24), eller på et annet passende sted.

2. Inngangssalme

Dette bør være en salme som flest mulig kan være med på og som virker samlende. Det kan være en lovsang eller en salme som svarer til kirkeårstiden og gudstjenestens særpreg.

Bibelsk salme kan synges som inngangssalme, dersom det ikke benyttes bibelsk salme mellom første og andre tekstlesning.

Prosesjon

Søndagen er Kristi oppstandelsesdag, og for å markere feiringen av oppstandelsen kan en bruke prosesjon under preludiet/forspillet og/eller inngangssalmen.

Prosesjon er et liturgisk uttrykk for Guds folks vandring på vei mot det evige mål i Guds rike.

Alle reiser seg og deltar i prosesjonen ved å følge med øynene de som går opp kirkens midtgang på vegne av alle. Det er vanligvis de som skal delta med spesielle oppgaver i gudstjenesten, som går i prosesjonen. Disse bør i størst mulig grad være representative for den gudstjenestefeirende forsamlingen både med hensyn til alder, kjønn, etnisk bakgrunn og lignende. De deltar både i prosesjonen og med alt de ellers utfører i gudstjenesten, på menighetens vegne.

Hvis en bruker prosesjonskors, skal dette alltid bæres fremst i prosesjonen. Dette gjelder også prosesjonslys, som bæres ved siden av hverandre litt bak prosesjonskorset. Dersom det er dåp, kan dåpsfølget delta i inngangsprosesjonen.

I prosesjonen kan det bæres inn brød og vin til nattverden, vann til dåpen, tekstboken eller Bibelen og eventuelle gjenstander som symbol for gudstjenestens tema. Liturgen går bakerst i prosesjonen.

Dersom det også er utgangsprosesjon, kan liturgen gå bakerst også i denne. Ved samme rekkefølge både inn og ut symboliseres at prosesjonen alltid er en vandring fremover, mot det evige mål i Guds rike. Hele menigheten følger prosesjonen ut av kirken.

3. Inngangssord. *Se Ordning for hovedgudstjenesten, s. 4.*

Inngangssordet tydeliggjør at det er den trenige Gud som kaller oss sammen til gudstjeneste.

Inngangssordet leder direkte til samlingsbønnen, men på gudstjenester tilpasset barn og unge, samt på temagudstjenester, kan inngangssordene ledsages av innslag som angir gudstjenestens særpreg og tema. Dette kan skje i form av en symbolhandling, tematisk tydeliggjøring av gudstjenestens tema i form av drama, dans og lignende.

4. Samlingsbønn. *Se Ordning for hovedgudstjenesten, s. 5 og s. 19-22.*

Bønnens viktigste anliggende er å gi ord til at vi som fellesskap, enkeltmennesker og del av skaperverket, er ”sammen for Guds ansikt” – med forventning og glede, knyttet til møtet med den hellige Gud.

Samlingsbønnen bes av en medliturg eller av alle.

5. Syndsbekjennelse. *Se Ordning for hovedgudstjenesten, s. 5, 9 og 23-25.*

Syndsbekjennelsen kan komme etter samlingsbønnen eller før forbønnen.

Ordet ”bekjenne” betyr ”å si det samme som”. Sammen med kristne i andre kirkesamfunn og verdensdeler, sammen med dem vi feirer gudstjeneste med, bekjenner vi og uttaler for

den hellige Gud at vi har syndet. Selv om syndsbekjennelsen i gudstjenesten har kollektiv karakter, er det en bekjennelse som den enkelte kan legge sitt hjerte i.

6. Bønnerop KYRIE. *Se Ordning for hovedgudstjenesten, s. 6 og s. 26-27.*

Kyrie eleison er ropet til de mange som ropte til Jesus om hjelp – blinde, spedalske, stumme og andre som hadde det vondt. De ropte ”Kyrie eleison – Miskunne deg over oss – hjelp oss!” Mennesker roper fra sin dypeste nød i dag også, både i kirkerommet og utenfor. Kyrie i samlingsdelen gir mulighet til å la disse ropene klinge med i møtet for Guds ansikt.

Kyrie eleison er både et nødrop og et hyllingsrop. ”Jesus Kristus er Herre (Kyrios), til Gud Faders ære” (Fil 2,11). Vårt rop om hjelp er samtidig fylt av tillit og lovprisning av den treenige Gud som har omsorg for oss og hele sitt skaperverk.

7. Lovsang GLORIA. *Se Ordning for hovedgudstjenesten, s. 6 og s. 28-29.*

”Ære være Gud i det høyeste...” Helt siden englengene sang denne sangen over Betlehemsmarken den natten Jesus ble født, har den hatt sin plass i den kristne gudstjenesten. Lovsangen hjelper menigheten til å løfte blikket og i fellesskap rope ut gleden over at Gud sendte sin egen sønn. Vi tilber og lovpriser Gud for hans godhet mot oss.

8. Dagens bønn. *Se Ordning for hovedgudstjenesten, s. 6.*

Den tradisjonelle betegnelsen på denne bønningen er *kollektbønn*. Kollekt betyr ”samlet”. Kollektbønningen samler opp og gir uttrykk for noe av det som er særpreget for akkurat denne dagen i kirkeåret. Betegnelsen kollektbønn er nå endret til ”dagens bønn”, blant annet for at den ikke skal forveksles med samlingsbønningen. Motivene i disse bønningene har tydelig sammenheng med hverandre. Denne bønningen kan utelates. Den kan også benyttes som samlingsbønn, først og fremst på høytidsdager.

Syndsbekjennelsens plassering

I følge Ordning for hovedgudstjenesten kan syndsbekjennelsen plasseres to steder, som ledd nr. 5 eller etter ledd nr. 15. Det gis gode grunner både for å ha den etter samlingsbønningen og før forbønningen. I den lokale grunnordningen fastsetter menigheten hvilken plassering de ønsker. Her er noen argumenter for begge disse plasseringene.

Syndsbekjennelse i samlingsdelen

1. Så lenge vi i Norge har hatt syndsbekjennelse i høymessen (siden 1889) har den hatt sin plass i begynnelsen av gudstjenesten. Dette er menigheten vant med og mange opplever at dette fungerer godt.
2. Å bekjenne syndene ved starten av gudstjenesten har karakter av en *renselse* før man går videre til lovsang/gloria og Ordets del.
3. Når gudstjenesten nå legger økt vekt på *forberedelsen* og har *samlingsbønn* som gudstjenestens første bønn, kommer syndsbekjennelsen ikke så brått på som i høymessen av 1977.

4. I og med at det nå er flere syndbekjennelser å velge mellom, kan det velges en syndbekjennelse som fungerer godt i den delen av gudstjenesten hvor menigheten samles som et felles *vi* for Guds ansikt.

Syndsbekjennelse i forbønsdelen

1. Syndsbekjennelse er en naturlig konsekvens av forkynnelse av Guds ord som lov og evangelium. Derfor følger den naturlig etter Ordets del.
2. Syndsbekjennelse i starten av gudstjenesten kan for noen bli en hindring til å delta i det felles *vi* som samles for Guds ansikt. Mennesker som bærer på synd og skam når de kommer til gudstjenesten, trenger å bli sett, favnet og tålt. Da kan man lettere delta i syndsbekjennelse senere i gudstjenesten.
3. Samlingsdel uten syndsbekjennelse vektlegger kyrieropet på en selvstendig måte, både som klagerop og lovprisning.
4. Syndsbekjennelsen i forkant av forbønnen kan være en god forberedelse både til denne og Nattverden – som en *renselse* før vi ber for kirken og verden og går frem for å ta imot Jesu legeme og blod.

Samlingsdelens struktur

Samlingsdelen er den del av gudstjenesten hvor det gis flest muligheter til lokal tilpasning når det gjelder antall ledd og rekkefølgen mellom dem. Her følger en beskrivelse av de strukturvariantene som gir seg ut fra rubrikkene til hvert ledd i ordning for hovedgudstjenesten.

Variant A (uten syndsbekjennelse og dagens bønn)

Forberedelse (med eller uten informasjon og stillhet)
Inngangssalme
Inngangssord
Samlingsbønn
Kyrie
Gloria (kan utelates i fastetiden)

Dette er den korteste varianten. Den har en fortettet karakter hvor samlingsbønnen leder direkte til Bønnerop Kyrie. Slik får bønneropet sin selvstendige vekt og betydning. Etter gloria vil det i mange menigheter ofte være dåp. Også av den grunn kan det være hensiktsmessig med en kort og stram samlingsdel.

Variant B (med syndsbekjennelse, uten dagens bønn)

Forberedelse (med eller uten informasjon og stillhet)
Inngangssalme
Inngangssord
Samlingsbønn
Syndsbekjennelse
Kyrie
Gloria (kan utelates i fastetiden)

I denne varianten er det en spesiell utfordring å velge samlingsbønn og syndsbekjennelse som passer sammen. Særlig gjelder dette med hensyn til bønnenes lengde. Dersom det velges en av de lengre samlingsbønnene, som for eksempel nr. 3 (Ordningsen, s. 19), vil det passe med en kort syndsbekjennelse, som for eksempel nr. 2 (Ordningsen, s. 23). Kort stillhet mellom de to bønnene kan vurderes, i stedet for stillhet og løftesord etter syndsbekjennelsen (se rubrikk til ledd 5 Syndsbekjennelse i Ordningen s. 5).

Med både samlingsbønn og syndsbekjennelse i samlingsdelen bør samlingsbønnen bes av en medliturg, og ikke av alle (jfr. rubrikken til ledd 4 Samlingsbønn, Ordningen, s. 5). Syndsbekjennelsen bes av alle.

Variant C (Uten syndsbekjennelse, med dagens bønn¹)

Forberedelse (med eller uten informasjon og stillhet)
Inngangssalme
Inngangsord
Samlingsbønn
Kyrie
Gloria (kan utelates i fastetiden)
Dagens bønn

I denne varianten er det viktig å velge samlingsbønn og dagens bønn som ikke er for like i innhold og form. Disse bønnene har forskjellige motiver og karakter. Mens samlingsbønnens viktigste anliggende er å gi ord til at vi, som fellesskap, enkeltmennesker og del av skaperverket, er sammen for Guds ansikt, vektlegger dagens bønn kirkeårets dag og/eller tid og knytter an til dagens tekster. Slik kan dagens bønn danne en fin bro fra samlingsdelen til Ordets del.

Etter gloria vil det i mange menigheter ofte være dåp. Dette må det tas hensyn til når den lokale grunnordning utformes. Hvorvidt det passer med dagens bønn like etter dåpsliturgien, har blant annet med salmens plassering i dåpsliturgien å gjøre. Her gis det flere muligheter – og med gloria i forkant av dåpen og dagens bønn like etter, vil det kunne være en god løsning å avslutte dåpsliturgien med en dåpssalme.

Variant D (med syndsbekjennelse og dagens bønn²)

Forberedelse (med eller uten informasjon og stillhet)
Inngangssalme
Inngangsord
Samlingsbønn
Syndsbekjennelse
Kyrie
Gloria (kan utelates i fastetiden)
Dagens bønn

¹ Under forutsetning av at KM 2010 gjør vedtak om Dagens bønn.

² Se fornote 1

Dette er den lengste varianten av samlingsdelen. Med tre bønner i tillegg til Bønnerop Kyrie, er det viktig å velge disse bønnene både med vekt på sammenheng og variasjon. Se om sammenhengen mellom samlingsbønn og syndsbekjennelse i kommentaren til variant B ovenfor. Med dagens bønn i tillegg til disse to er det en stor dramaturgisk utfordring å få god flyt i samlingsdelen, særlig hvis det også skal innpasses dåp etter gloria.

En enklere utgave av denne varianten er å benytte muligheten til å bruke dagens bønn som samlingsbønn (jfr. rubrikk til ledd 4 og 8 i Ordning for hovedgudstjenesten)

GJENNOMGANG AV ALTERNATIVENE TIL DE ENKELTE LEDD

Inngangsort (Ordningen, s. 4)

Det er tre inngangsort som kan benyttes i hovedgudstjenester. Dersom det er dåp i hovedgudstjenesten, benyttes et av de to første, i og med at det tredje benyttes i dåpsliturgien. Den innledes alltid med ”I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn”.

Samlingsbønn (Ordningen, s. 19-22)

Det er åtte samlingsbønner å velge mellom. I tillegg kommer ”Modell for lokalt utformet samlingsbønn” og ”Samlingsbønn når det har skjedd ulykker og katastrofer”.

Samlingsbønn nr. 1 er en bearbeidelse av en inngangsbønn fra Den danske folkekirke, forfattet av Holger Lissner. Den har allmenn karakter og ville kunne benyttes på alle typer hovedgudstjenester gjennom hele kirkeåret.

Samlingsbønn nr. 2 er en bearbeidelse av kollektbønn for 13. søndag etter pinse. Den har allmenn karakter, men vil særlig passe på gudstjenester med fokus på skaperverket.

Samlingsbønn nr. 3 er en bearbeidelse av *klokkerbønnen*, som var et av alternativene for åpningsbønn i Den norske kirkes høymesse fra 1889 til 1977. Den har allmenn karakter og vil kunne benyttes på gudstjenester gjennom hele kirkeåret.

Samlingsbønn nr. 4 er en sterkt forkortet versjon av nr. 3. Den har også allmenn karakter og vil kunne benyttes gjennom hele kirkeåret.

Samlingsbønn nr. 5 er en enkel bønn av allmenn karakter som vil være særlig anvendelig på gudstjenester med mange barn til stede. Den kan leses høyt av alle, eller brukes som ”hermebønn”, ved at den som leder bønnen, sier én og én setning, som gjentas av alle.

Samlingsbønn nr. 6 er hentet fra Familiemessen. Flere komponister har skrevet musikk til denne teksten. Noter finnes i *Familiemessen, menighetshefte og organisthefte. Verbum*

Forlag 2003. Den forutsetter deltakelse av barn som medliturger og forsangere. Bønnen kan benyttes både på gudstjenester med og uten dåp.

Under inngangsprosesjonen kan barn bære inn prosesjonskors, prosesjonslys og vann til døpefonten. Prosesjonen går til døpefonten under inngangssalmen. Etter inngangsordet kan dåpslyset tennes og vannet helles i døpefonten. Deretter leses samlingsbønnens første ledd. Et barn som medliturg øser opp vann tre ganger fra døpefonten og resten av samlingsbønnen synges i veksel mellom liturg, medliturger og menighet. Medliturgenes sangledd kan forsterkes ved at forsangerkor med flere barn synger sammen med dem.

Samlingsbønn nr. 7 har sitt utspring i *Døvekirken* i Norge. Den er spesielt anvendelig i gudstjenester med mange barn. Setningene er formulert slik at de fungerer godt som tegnspråk. En gruppe barn kan stå foran menigheten og vise tegnene før bønnen leses. Deretter reiser alle seg og bønnen leses ledd for ledd sammen med håndbevegelsene. De i menigheten som ønsker det, kan gjøre håndbevegelsene sammen med ML/L og barna.

Samlingsbønn nr. 8 har allmenn karakter. Den er særlig anvendelig på hovedgudstjenester hvor det er både dåp og nattverd.

Modell for lokalt utformet samlingsbønn (nr. 9) åpner både for å hente inn ferdig formulerte samlingsbønner og lokalt å utforme en samlingsbønn til en bestemt gudstjeneste. Til Skaperverkets dag og andre hovedgudstjenester med spesielle tema finnes det ressursmateriale som også inneholder samlingsbønner, som kan benyttes i den lokale gudstjeneste.

Det er en spennende utfordring sammen med barn, unge, konfirmanter eller andre å utarbeide en egen samlingsbønn til en bestemt gudstjeneste. Her kan modellen være til hjelp. Det viktigste med hensyn til bønnens innhold er beskrevet i punkt 2. Motivene i punkt 3 er eksempler. Det kan også tenkes andre motiver ut fra gudstjenestens særpreg, tema og/eller dag i kirkeåret.

Samlingsbønn når det har skjedd ulykker eller katastrofer (nr. 10)

Når en ulykke eller katastrofe har rammet lokalsamfunnet, nasjonen eller et annet område i verden, er det naturlig å la åpningen av menighetens hovedgudstjeneste bære preg av dette. Dette bør gjøres når ulykken og katastrofen er av en slik art at den berører hele menigheten, eller nyheten om den er allment kjent og menigheten dermed er innforstått med hvorfor dette nevnes. Når ulykke og sorg angår én eller noen få i menigheten, er det mer naturlig å ta dette med i menighetens forbønn.

Syndsbejennelse (Ordnings, s. 23-25)

Syndsbejennelse nr. 1 hentet Gudstjenestebokens (1977/92) ordning for Kveldsbønn.

Syndsbejennelse nr. 2 er en forkortet versjon av nr. 1.

Synsbejennelse nr. 3 er en lett bearbejdet versjon av synsbejennelsen i Familiegudstjenesten (Gudstjenesteboken 1977/92). Her står den som første ledd i forbønnen. Nå står den som et selvstendig ledd. Den kan være særlig egnet på gudstjenester med mange barn.

Synsbejennelse nr. 4 er et utdrag fra Salme 51. Et lengre utdrag av denne salmen står som synsbejennelse i Ordning for Skriftemål (Gudstjenesteboken 1977/92).

Synsbejennelse nr. 5 er et utdrag fra Salme 139.

Synsbejennelse nr. 6 er en synsbejennelse som tematiserer samhøriheten med skaperverket og alle mennesker på jorden. Den kan være særlig egnet på gudstjenester hvor disse tema er i fokus.

Synsbejennelse nr. 7 er synsbejennelsen fra høymesseordningen av 1977.

Modell for lokalt utformet synsbejennelse (nr. 8) åpner både for å hente inn ferdig formulerte synsbejennelser og lokalt å utforme en synsbejennelse til en bestemt gudstjeneste. Til Skaperverkets dag og andre hovedgudstjenester med spesielle tema finnes det ressursmateriale som også inneholder synsbejennelser, som kan benyttes i den lokale gudstjeneste.

Det er en spennende utfordring sammen med barn, unge, konfirmanter eller andre å utarbeide en egen synsbejennelse til en bestemt gudstjeneste. Her kan modellen være til hjelp.

Løftesord

Et av de to bibelordene (1 Joh 1,9 og Salme 103,11-12), eller et annet egnet løftesord fra Bibelen kan sies av liturgen etter synsbejennelsen.

Løftesordet er en forkynnelse av Guds nåde og tilgivelse, til trøst og styrke for menigheten etter at den har bedt synsbejennelsen sammen. Det er ikke en direkte tilsigelse av syndenes forlatelse (absolusjon). En slik tilsigelse hører hjemme i det private skriftemål.

Etter løftesordet gis det mulighet til å benytte en kort bønn som kan bes av en medliturg eller hele menigheten sammen. Denne bønnen er en forenklet utgave av inngangsbønnen i Ordning for skriftemål (Gudstjenesteboken 1977/92).

Bønnerop Kyrie (Ordningen, s. 6 og s. 26-27)

I Ordningen, s. 6, er det satt opp to alternative tekster til Bønnerop Kyrie. Dette er de to grunnformene som det finnes er rikt utvalg av musikk til i Liturgisk musikk, hefte 1-3, og de andre kildene som er nevnt i Ordningen, s. 26.

Når det i ordningens rubrikk til ledd 6, s. 6 står "eller et annet kyrie" betyr det at også kyrie-sanger med andre tekstvarianter enn de to grunnformene kan benyttes.

Kyrielitani

Kyrie kan utvides til et kyrielitani (se rubrikk til ledd 6, s. 6). Et kyrielitani er en spesiell bønneform som består av korte bønnerop, som regel ikke mer enn én setning, som veksler med et kyrie som menighetssvar.

Litani kan også benyttes i forbønnsdelen (se Veiledning Forbønn, s. 000). Her i samlingsdelen har det karakter av lovprisning og tilbedelse og kan også uttrykke nødrop fra skaperverket og mennesker i nød.

Litani nr. 1 (NoS 941). Samtidig som Kyrie eleison er en bønn om Herrens miskunn, vektlegger dette kyrielitaniet kyrie-ropet som tilbedelse og hyllingsrop.

Også andre ferdig formulerte kyrielitanier kan benyttes.

Modell for utforming av kyrielitani

Denne modellen vektlegger kyrie som nødrop.

Det kan formuleres noen ”rop” og velges et kyrieomkved (gjerne treleddet) som synges mellom ropene. Ropene kan utformes som korte fortellinger, vitnesbyrd, eller andre former for konkrete utsagn på vegne av dem som klager sin nød.

Ropene kan lyde fra forskjellige steder i kirkerommet. De kan også uttrykkes ved drama, dans, bilder og lignende.

Et slikt kyrielitani bør utformes i et gudstjenesteforberevende fellesskap til en bestemt gudstjeneste. Det kan være særlig egnet ved gudstjenester i konfirmasjonstiden, i gudstjenester hvor unge er involvert i forberedelse og gjennomføring (se Sak KM 11/93 pkt. 6), i gudstjenester i tilknytning til for eksempel Skaperverkets dag, Freds- og menneskerettighetssøndag, Diakoniens søndag, søndager i fastetiden.

En bør bruke god tid på å snakke sammen om gudstjenestens tema og særpreg før kyrie-ropene utformes. Bruk god tid til å øve i kirkerommet før gudstjenesten. Dersom ropene lyder fra forskjellige steder i rommet, må en sørge for at alle kan høre det som sies.

Lovsang Gloria (Ordnings, s. 6 og s. 28-29)

I Ordningen (ledd 7, s. 6) står grunnformen for Lovsang Gloria, samt en utvidet Lovsang Gloria som er en lett bearbeidelse av Lovsang II i Høymesseordningen av 1977.

Som det er anført i rubrikken etter disse to tekstene, kan også andre lovsanger benyttes. Disse kan benyttes i stedet for, eller i tillegg til grunnformen.

Det kan velges lovsanger etter gudstjenestens tema og/eller kirkeårstid. Eventuelt kan Lovsang Gloria-leddet utvides med flere lovsangsomkved. Dette kan særlig være egnet på gudstjenester med mange unge som deltakere og medvirkende. Vis varsomhet med hensyn til hvor mange omkved som benyttes, slik at ikke denne delen av gudstjenesten blir så omfattende at det går ut over den liturgiske flyten fra ledd til ledd.

Lovsang nr. 1. Dette er Lovsang IV i høymesseordningen av 1977. Denne gamle salmen, skrevet av Nicolaus Decius ”etter Gloria og Laudamus” i 1523 (NoS 263), har lang tradisjon, særlig på høytidsdager, i vår høymesse. Det er også gjengitt en kort versjon. I denne versjonen er helheten fortettet til ett vers, som er en lovprisning av den treenige Gud.

Lovsang nr. 2. Måne og sol (NoS 943) med den innledende sangen ”Syng for Herren pris hans navn” er hentet fra Familiegudstjenesten (Gudstjenesteboken 1977-92). Den kan være særlig egnet på gudstjenester hvor mange barn deltar.

Lovsang nr. 3 er en enkel trinitarisk lovsang. Også den kan være særlig egnet på gudstjenester med barn og unge. Noter til denne finnes i Liturgisk musikk, hefte 3.

Lovsang nr. 4 er en trinitarisk lovsang som særlig fokuserer på skaperverket. Denne kan være godt egnet på gudstjenester på Skaperverkets dag, og ellers på gudstjenester med barn og unge.

Dagens bønn

Dagens bønn til kirkeårets søn- og helligdager vil bli utformet etter Kirkemøtet 2010 (når de foreligger, tas det inn beskrivende tekst her).

II. ORDET

Ikke skrevet

III. FORBØNN

I forbønnen løfter fellesskapet kirken og verden frem for Gud i takk og bønn. Forbønnen har sin plass mellom Ordet og nattverden i gudstjenestens ordning. Menighetens felles forbønn er en naturlig konsekvens av bibellesninger og forkynnelse. Den kan være en etterfølgelsens bro mellom Ordet og nattverden.

Forbønnsdelen – ledd for ledd

* *Synsbekjennelsen* kan følge etter samlingsbønnen eller komme her, som innledning til forbønnsdelen. *Se veiledning om synsbekjennelsens plassering, s. 000.*

Synsbekjennelser, modell for lokalt utformet synsbekjennelse og løftesord, *se Ordning for hovedgudstjenesten, s. 23-25.*

Når synsbekjennelsen kommer i forkant av forbønnen, kan det være naturlig både å benytte stillhet, løftesord og den korte takkebønnen (*Se Ordning, s. 25*). Som overgang til forbønnen kan forbønnens bønnesvar eller annen mediativ musikk spilles.

* *Forbønn* med innledningsord, flere bønneavsnitt og bønnesvar mellom avsnittene. *Se Ordning for hovedgudstjenesten, s. 31-44*
Emner for lokalt utformede forbønner er samlet i de fire temaområdene:

1. Jordens folk og nasjoner.
2. Vårt eget land og folk.
3. Kirken i verden og i vårt eget land.
4. Vår egen menighet og stedet hvor vi bor.

Både modeller for lokalt tilrettelagte forbønner (*Ordning*, s. 32-36) og Formulerte forbønner (*Ordning*, s. 37-41) gir mulighet for aktuelle bønner utformet til den enkelte gudstjeneste. Også rubrikkene til Litanier (*Ordning*, s. 41-44) gir veiledning om hvordan aktuelle bønner kan innpasses i dem.

* I forlengelse av forbønnen kan menigheten *minnes de som er døde*. I liturgiteksten (*Ordning*, s. 10) er følgende formulering valgt: *Vi reiser oss og minnes dem i vår menighet det er holdt gravferd for siden sist vi var samlet.*³ Denne formuleringen kan tilpasses i forhold til det som det vil være naturlig å si i den lokale menighet.

Formuleringen *som det er holdt gravferd for* er dekkende både for kremasjon og kistebegravelser. I noen menigheter hvor man har full oversikt over dem som er døde siden forrige gudstjeneste, kan det være naturlig å minnes *dem i vår menighet som er døde siden sist vi var samlet*. Men dersom man ikke vet dette med absolutt sikkerhet, bør denne formuleringen unngås.

Formuleringen *siden sist vi var samlet* må også tilpasses lokale forhold, ut fra om det er menighet med gudstjeneste hver søndag i samme kirke, eller om det er menighet som har flere kirker og lang tid mellom hver gudstjeneste i noen av dem.

Lokalt må det også gjennomtenkes når det er aktuelt og hvordan man kan inkludere i minnehandlingen dem som er blitt borte på havet, eller som det av andre grunner ikke er holdt gravferd for.

Forbønnen som felles handling

Forbønnen som fellesskapets bønn fordrer liturgisk bevissthet blant alle som medvirker i forbønnen. De må vite at de gjør det på vegne av hele gudstjenestens fellesskap. Det betyr også at menighetens ulike stemmer og aldersgrupper bør synliggjøres og høres i valget av bønneemner og bønnespråk. Det skjer naturlig ved å involvere flere i forberedelsen og gjennomføringen av forbønnen.

Forbønnen som felles handling kan ikke bare uttrykkes gjennom ord, men også gjennom bruk av lystenning, stillhet, bevegelser, vandringer og lignende. Deltakelse i handlinger og bevegelser forutsetter trygge rammer og informasjon. Ingen skal kjenne seg tvunget til å delta, eller kjenne seg ekskludert ved å la være.

Lokalt forankret og forberedt

Involvering

Fellesskapets bønn bør forberedes og gjennomføres i fellesskap. Det kan være ulike former for deltakelse fra søndag til søndag både med hensyn til forberedelse og

³ Noen menigheter bruker formuleringen *som er stedt til hvile*.

gjennomføring av forbønnen. Men det anbefales at det alltid er flere enn én som forbereder den.

Liturg og medliturger

Det hører med til liturgens gudstjenestlige lederansvar å legge forholdene til rette og delegere oppgaver for å gjøre forbønnen til menighetens og fellesskapets bønn.

Enhver menighet bør legge opp en plan for hvem og hvordan gudstjenestens forbønn planlegges. Dette kan delegeres til forskjellige grupper i menigheten, eller det kan etableres faste forbønnsgrupper. Når slike grupper velges ut, er det helt nødvendig å tenke representativt i forhold til hele menighetens sammensetning.

Det anbefales at forbønnen fortrinnsvis ledes av en "*bønneleder*". Dette kan være menighetens diakon, eller en annen av gudstjenestens medliturger. Selvsagt kan også presten lede forbønnen, men det bør gjennomtenkes i enhver menighet hvordan man på best måte kan synliggjøre at forbønnen er menighetsfellesskapets anliggende.

Alle kan bidra

Det bør i størst mulig grad legges til rette for at alle som ønsker det, kan bidra med bønneemner og konkrete forbønner. Dette kan skje ved bønnekasser og andre lokale ordninger. I gudstjenesteboken gis det også eksempel på hvordan bønnevandringer kan tilrettelegges (se s. 000).

Forbønnens sted

Forbønnen ledes fra lesepulten eller fra andre naturlige steder i rommet. Dette kan variere i forhold til gudstjenestens karakter og særpreg, men det er alltid viktig å ta hensyn til både lydmessige og visuelle forhold ved plasseringer i rommet. For å tydeliggjøre at det er menighetens forbønn, kan bønner leses fra forskjellige steder, som tydeliggjør at det er fellesskapets bønner som løftes frem.

Et *sted for lystenning* har sin naturlige plass i kirkerommets inngangsparti. Slik gis den enkelte mulighet til å ha sin personlige stund under gudstjenesten. Dersom lystenning benyttes under forbønnen, kan det være naturlig å etablere et eget sted for lystenning også fremme i rommet av hensyn til synlighet.

Til refleksjon under forberedelse av forbønner

* Det vi sier om hva Gud gjør, *må være sant* – i den forstand at det er i overensstemmelse med det bibelske gudsbilde, og kjennes riktig for det fellesskap som sammen ber bønner.

* *Vis varsomhet med hensyn til "dem" og "vi"-formuleringer*, særlig i bønner. Når det for eksempel ber for dem som er ensomme, dem som opplever motgang og lignende, er det ikke nødvendigvis noen utenfra vi ber for. Denne og andre bønner kan like gjerne angå noen som deltar på gudstjenesten. En god regel er å bytte ut "dem som" med "alle som".

* *Personvern* må ivaretas. Det er godt å være tydelige og spesifikke, men ikke på bekostning av personvernet. Dette hensyn er særlig aktuelt dersom noen ber om

forbønn for andre. Undersøk om de det bes for, ønsker at navn skal nevnes og om bønnen skal utformes så konkret at det er lett å gjenkjenne hvem det gjelder.

* Det *språk* som benyttes, må oppleves inkluderende og forståelig for det fellesskap som sammen ber bønnen. Korte og presise formuleringer er alltid en fordel. Dette er særlig viktig å tenke på med hensyn til barns deltakelse. Når barn deltar med utforming av gudstjenestens forbønn, er det særlig viktig at de får bruke sin egen måte å formulere seg på når de leser bønnene og at de gjenkjenner sine egne formuleringer og språk i bønner som andre leser.

* I forbønnen må det *unngås at anledningen benyttes til å informere menigheten* ved innskutte bisetninger om forskjellige anliggender. Hele bønnen skal i sin form rettes til Gud – og da er utenomsnakk og informasjon helt unødvendig. Dersom det skal bes for saker, prosjekter og lignende som ikke alle i menigheten kjenner til, er det nødvendig at informasjon om dette gis på forhånd.

* *Personlige synspunkter* i forhold til konflikter, vektlegging av politiske standpunkter og lignende må aldri forekomme i fellesskapets forbønn.

* *Alle bønneemner trenger ikke være med hver gang.* Noen emner kan ut fra kirkeårstid og søndagens tekster, gudstjenestens særpreg og aktuelle hendelser lokalt og globalt, tas med, mens andre emner utelates. Som en hovedregel kan det sies at emnene alltid skal ha fokus både på kirken og verden – både det nære og det fjerne.

* Etter at forbønnen er forberedt, *kan det skje noe i lokalsamfunnet, menigheten, Norge eller verden for øvrig* som er av en slik karakter at det må tas med i gudstjenestens forbønn. Like i forkant av den aktuelle gudstjeneste kan det være hensiktsmessig at gudstjenesteleder og medliturger sammen vurderer om det er noe som må endres eller tilføyes i den forberedte forbønnen.

Bønnesvar

Menighetens deltakelse i forbønnen uttrykkes først og fremst ved at alle deltar ved å synge eller lese de bønnesvarene som gjentas mellom forbønnens enkelte deler. Gjennom bønnesvarene blir enkeltbønnene som bes av medliturgene til menighetens felles bønn.

Mange forskjellige bønnesvar kan benyttes. De kan hentes fra Liturgisk musikk hefte 1-3, Norsk Salmebok, Salmer 1997 og andre kilder.

Til refleksjon ved **valg av bønnesvar**:

* Velg bønnesvar som er mest mulig *samlende* (lett å innøve, lett å delta i).

* Bruk *samme bønnesvar over lengre tid*, slik at menigheten kan gjøre seg kjent med det.

- * Forsøk å få til best mulig *samsvar* mellom forbønnene og bønnesvaret med hensyn til innholdet.
- * Forsøk å få til best mulig samsvar mellom den enkelte gudstjenestes klangbunn (helhetlige karakter) og bønnesvaret.
- * Hvordan kan bønnesvaret være mest mulig *inkluderende* i forhold til sanser (døve, blinde, funksjonshemmede m.m.) Tenk gjennom *tekstlig* variasjon med hensyn til inkluderende språk: Høre, se, ta imot osv.
- * Forsøk å få til best mulig *samsvar* mellom forbønn og bønnesvar med hensyn til tone og lengde. Et langt svar som ”Å, Gud hør vår bønn” etter en kort bønn passer ikke. De lange svarene kan heller ikke synges for mange ganger.
- * Tenk gjennom *anvisning på intonasjon* / musikalsk overgang – f.eks ved å legge en akkord mens siste del av bønnen leses, eller at enkeltbønners avslutning synges som intro til bønnesvaret (for eksempel: L (forsanger): Gud vi ber. A: Ta imot vår bønn)

Modeller og ferdig formulerte forbønner

- *veiledning til materialet i Ordningen, s. 32-44.*

Som en konsekvens av visjonen om forbønnen som lokalt forankret og forberedt, er en rekke modeller som hjelp til å utforme lokale forbønner plassert først blant de mange alternative forbønnene (se Ordningen side 32 ff). Også i de ferdig formulerte forbønnene gis det muligheter til lokal tilpasning og utforming av aktuelle bønner. De forskjellige varianter gir også rom for personlig bønn ved formuleringen ”La oss i stillhet legge frem for deg det hver og en har på hjertet”. Den som leder bønnen, må gi god tid til denne stillheten, slik at det skapes tilstrekkelig rom for den personlige bønnen.

Forbønnsmodell 1 Temastruktur (Ordningen, s. 32)

Denne modellen følger temaområdene (s. 31-32).

Under forberedelse av bønnen kan stikkordene under hvert av de fire temaområdene gi hjelp til å utforme gudstjenestens forbønn.

Når denne modellen benyttes, må det under forberedelsen gjøres valg med hensyn til om det skal nevnes bønneemner eller utformes bønner til hvert avsnitt. Velg enten bønneemner eller bønner gjennom hele bønnen. Dersom det velges bønneemner, må det gis god tid til stille bønn i hvert bønneavsnitt, slik at den enkelte gis tid til å formulere sine personlige bønner ut fra det tema som angis. Dersom det formuleres ferdige bønner, kan stille bønn utelates.

Forbønnsmodell 2 Lystenning (Ordningen, s. 33)

Denne modellen kan være aktuell blant annet i gudstjenester hvor barn og unge (for eksempel konfirmanter) tar del i forberedelse og gjennomføring av gudstjenesten.

Bønnen forberedes ved først å samtale om hva man ønsker å takke for og be for/om. Gi god tid til denne samtalen. Ut fra samtalen kan det velges 3-6 bønneemner/bønner som utformes i samsvar med modellen:

*Vi tenner et lys for...
og takker/ber for/om...*

Eventuelt kan bønnen disponeres etter temaområdene (se Ordningen, s. 31). Velg et passende bønneomkved mellom bønnene. Eventuelt kan en synge to bønneavsnitt og deretter omkved osv. Hvert bønneavsnitt bes av en eller flere medliturger, helst av dem som har vært med på å utforme bønnene. Lysene kan tennes enten av den som ber bønnen, eller en annen.

Forbønnsmodell 3 Salme

Flere salmer kan egne seg til bruk under forbønnen. Se forslag til slike salmer i Ordningen, s. 33. Også andre egnede salmer kan benyttes. Velg en salme som passer til gudstjenestens særpreg og tematikk. De som forbereder forbønnen sammen, kan gå gjennom salmen vers for vers og notere passende bønneemner. Som hjelp til dette kan listen med temaområder (Ordningen, s. 31) benyttes. Ut fra bønneemnene kan det utformes noen bønner som leses av medliturger, helst av dem som har vært med på å utforme bønnene. Versene synges av alle mellom bønneavsnittene.

Her er et eksempel på bønneemner til versene i salmen ”Vi rekker våre hender frem”

L: La oss vende oss til Gud i bønn.

A: Vi rekker våre hender frem
som tomme skåler.
Kom til oss, Gud, og gi oss liv
fra kilder utenfor oss selv.

ML:

** Takkebønn for livet, fellesskapet, menigheten
* Bønn om å ta vare på skaperverket*

A: Alt godt, til vårt og andres vel,
er dine gaver.
I svakhet fremmer du ditt verk,
vår bare kvist skal skyte knopp!

ML:

** Takk og bønn for evt. dåpsbarn, foreldre, faddere*

** Takk og bønn for familie og samliv, barn og unge*

A: Vi løfter våre hender opp
i bønn for verden.

La dem som lider, finne vern
mot kalde hjerters is og sne!

ML:

** Bønn for ensomme, syke, sørgende, mennesker som sliter med livet, som kjenner seg
krenket og misbrukt*

A: La våre hendes nakne tre
få blomst og blader.

La våre liv få bære frukt
til legedom for andres sår!

ML:

** Bønn for fattige, flykninger, offer for ulykker og katastrofer, krig og konflikter*

A: Vi venter, etter smertens vår,
din nådes sommer.

Og sorg og glede blir til vekst
med frukt vi ikke selv kan se.

L: I stillhet vil vi nå legge fram for deg det hver og en av oss har på hjertet.

Stille bønn

L: Gud, vi ber

eller

L: I dine hender, Gud, legger vi alt og alle vi nå har bedt for, i Jesu Kristi navn.

A: Din nådes skaperverk skal skje
i tomme hender.

O Gud, all godhets giver: Kom,
ta bolig i vår fattigdom!

Forbønnsmodell 4 Fire himmelretninger (Ordnungen, s. 34)

Denne modellen kan blant annet være aktuell i gudstjenester med misjon og internasjonal diakoni som tema.

Bønnen kan forberedes ved at man samtaler om hva som skjer i verden i Øst, Vest, Sør og Nord. Man kan velge å fokusere på spesielle aktuelle områder, land, prosjekter eller tiltak i de forskjellige verdensdeler. Deretter utarbeides aktuelle bønner som har sammenheng med hver av de fire himmelretningene. Det kan være bønner for

søsterkirker, mennesker i konflikter og katastrofer, for skaperverket eller aktuelle hendelser. Forbønn for gudstjenestens takkeoffer kan plasseres ved den himmelretningen der det er naturlig.

Hvert bønneavsnitt leses av en eller flere som tar del i gudstjenesten, helst av dem som har vært med på å utforme bønnene. Menigheten står under bønnen, og snur seg i angitt himmelretning.

Gi gjerne informasjon om at de som ønsker det, kan bli sittende, slik at ingen føler seg tvunget til å delta i bevegelsene.

Der det av praktiske årsaker vil være vanskelig å reise seg og snu seg i himmelretningene, kan det tenkes lys som markerer retningene på lysglobe eller på annet lystenningssted.

Forbønnsmodell 5 Bønnevandring (Ordnningen, s. 35)

Bruk god tid til å forberede bønnevandringen sammen med alle medarbeiderne i gudstjenesten.

Se eksempler på stasjoner i bønnevandring, Ordnningen, s. 35. Også andre stasjoner kan brukes i stedet for eller i tillegg til noen av disse. Her vil bla.a. gudstjenestens særpreg og tema, kirkeårstid og de medvirkendes alder være retningsgivende.

Ta hensyn til kirkerommet og vurder hvor det kan plasseres stasjoner og hvilke muligheter det er for å bevege seg i rommet. Spre stasjonene over så store deler av rommet som mulig. Sørg for at ikke for mye skjer fremme ved alteret, og la det være tilstrekkelig avstand mellom stasjonene, slik at man unngår å forstyrre hverandre.

Ikke velg flere stasjoner enn det er mulig å gjennomføre på en tilfredsstillende måte, ut fra antall medarbeidere ved stasjonene og mennesker som deltar på gudstjenesten.

Gi menigheten god informasjon på forhånd ved innbydelse(n) til gudstjenesten, i velkomstordene ved åpningen og/eller i et gudstjenesteprogram. Det må understrekes at vandringen er et tilbud, og at man gjerne kan bli sittende.

Bønnevandringen kan skje under forbønnen i gudstjenesten, eventuelt samtidig med nattverdmåltidet. Bønnevandringen kan også utvides til å bli en egen vandregudstjeneste.

Underveis i vandringen bør det være musikk, gjerne en veksling mellom instrumentalmusikk og sang, enten korsang eller solosang.

I gudstjenester uten nattverd kan bønnevandringen avsluttes med at man ber Fadervår som fellesbønn. I gudstjenester hvor bønnevandringen skjer samtidig med nattverdmåltidet, avsluttes vandringen etter at alle har mottatt nattverden, og liturgen ser at det er tid for å avslutte vandringen. Da kan bønnekrukker bæres fram og settes på alteret. Deretter følger nattverdens tilsigelsesord. Etter disse ordene kan eventuelt noen av bønnene leses (dersom det er opplyst om dette på forhånd) – og det hele kan avsluttes med denne eller en annen passende bønn:

L: I dine hender, Gud, legger vi alt og alle vi nå har bedt for, i Jesu Kristi navn.

Forbønn 1 (Ordningsen, s. 37)

Dette er den eneste av de formulerte forbønnene som ikke gir anledning til å utforme lokale bønner. Men siden bønneformuleringene er så konkret og knapt formulert, vil de nettopp kunne oppleves tydelige og aktuelle i forhold til kirkens liv og til diakonalt engasjement både lokalt og globalt.

Forbønn 2 og 3

Disse forbønnene åpner for lokalt utformede bønner i hvert av de fire avsnittene. Velg ut fra gudstjenestens særpreg, søndagens tekster, dagens offerformål eller aktuelle hendelser i menighet eller samfunn det eller de avsnitt hvor det er naturlig å utforme bønner. Forsøk å velge samme språklige stilleie som i den formulerte bønningen.

Forbønn 4

Denne trinitarisk oppbygde forbønningen har et stilleie og et innhold som gjør den særlig anvendelig på gudstjenester hvor store barn og ungdom deltar.

LITANIER

Et litani er en spesiell bønneform som består av korte bønnerop, som regel ikke mer enn én setning, som veksler med fast menighetssvar. Det finnes flere ferdig utskrevne litanier, men det er også enkelt å lage nye bønnerop, enten som selvstendige bønner, eller i kombinasjon med et ferdig litani. Menighetssvaret kan være "kyrie eleison". Men det kan også være andre svar, for eksempel "Herre, miskunne deg" eller "Gud, hør vår bønn".

Litani kan benyttes både i gudstjenestens samlingsdel og i her i forbønnsdelen.

Mens det i samlingsdelen har karakter av lovprisning og tilbedelse og også kan uttrykke nød og fra skaperverket og mennesker i nød, er det naturlig at litaniet i forbønnsdelen har en tydelig karakter av forbønn.

Litaniet (NoS 951) er det tradisjonelle litaniet i vår kirke som ble utformet av Martin Luther, på grunnlag av det middelalderske helgenlitaniet. Lenge var dette det eneste litaniet. Det ble derfor omtalt i bestemt form, og har hos oss særlig vært knyttet til fastetiden og Bots- og bededag.

I Ordningsen, s.43, gis det anvisning på hvordan lokalt utformede bønner, samt stille bønn, kan innpasses.

Fredslianiet (NoS 952/954) kan også danne mønster for utforming av aktuelle bønner, som kan erstatte enkelte eller alle bønnene.

Litaniene anbefales til bruk i fastetiden, men kan også benyttes ellers i året på gudstjenester hvor det måtte passe.

IV. NATTVERD

Ikke skrevet

V. SENDELSE

Ikke skrevet

*